

Abstracts Lentevergadering 2026

27 maart 2026, Stadscampus UAntwerpen, Gebouw R

INHOUD

Plenaire lezing	3
Hervertellingen als spiegel van onze tijd – Jacqueline Klooster (Rijksuniversiteit Groningen).	3
Taalkunde	4
Oude regels, nieuwe symbolen: Sociolinguïstische patronen in het gebruik van interpunctie en emoji's op latere leeftijd. – Lara Baert (Universiteit Antwerpen)	4
Het klanksysteem van het Surinaams-Nederlands. Naar een empirische beschrijving – Mishko Bozhinoski & Anne-Sophie Ghyselen (Universiteit Gent)	6
De verandering van de Nederlandse nominativus-cum-infinitivo in de 19de en 20ste eeuw: een corpusonderzoek – Katrien Delhoute en Jelinka Daelemans (KU Leuven)	7
Van Concreet naar Abstract: De Diachrone Ontwikkeling van het Zweedse Voorzetsel hos – Arnout Devriesere (Universiteit Gent)	9
Latijnse wijsgerige teksten, gedragsbiologie en taaladaptatie – Thomas Quentin Eynatten (KU Leuven), Anna Kisiel (KU Leuven), Alexander Van Herpe (UAntwerpen)	11
'plastieken rietjes zijn goed ik bedoel papieren rietjes zijn goed'. Het gebruik van ik bedoel en I mean door Vlaamse studenten – Line Winkelmans (KU Leuven) & Lieven Buysse (KU Leuven)	13
Letterkunde	15
Over grenzen lezen: literair vertalen als sleutel tot kritische en interculturele vaardigheden in het onderwijs – Kaat Bastiaens	15
Simenon hertvertalen: Male gaze in de Nederlandse vertalingen van La veuve Couderc – Hannah Lauwens, Universiteit Antwerpen	16
De Geleerde Briefschrijfters van Arcadia: De Herwaardering van Intellectuele Periferieën via de Verlichtingscorrespondentie van Vrouwen (1766-1800) – Aurélie Lemmens	17
Het Franse literaire internationalisme door de lens van vertaaldiscoursen (1920 -1929) – France Schils (Universiteit Gent – FWO)	18
Donga en de Zuid-Afrikaanse literaire cultuur – Nina Navarro Tellez	19
'Een groen-geletterd boek, begroent van overal': een nieuwe, eerste teksteditie van Everard Meysters Nimmer-dor berymt (1667) – Daan van den Broek	20
Geschiedenis	22
Toegang tot grond – toegang tot voedsel: huishoudens en alternatieve voedselnetwerken in de laatmiddeleeuwse stad (Antwerpen, 15de-16de eeuw) – Cécile Bruyet (Universiteit Antwerpen)	22
Religieuze "grenzen" in stedelijke context: de theosebeis van Aphrodisias door de lens van urban religion in de late oudheid – Justine De Rouck (UGent)	23

Priesters en folklore: de christelijke moraal in 't Daghet in den Oosten Michael Gijbels	24
Politieke verdeeldheid in de redevoeringen van Cato en de Aeneis – Tybo Vercamer	25
Klassieke studies	26
Schrijven met vele stemmen: 'Personae' en pedagogiek in de <i>Draco Normannicus</i> – Emile De Dobbelaer (UGent).....	26
Religieuze “grenzen” in stedelijke context: de <i>theosebeis</i> van Aphrodisias door de lens van <i>urban religion</i> in de late oudheid – Justine De Rouck (UGent).....	27
ὦ φίλοι Μοῦσαι! Germain de Brie (c. 1490-1538) als student Grieks – Isabelle Maes (KU Leuven)	28

PLENAIRE LEZING

Hervertellingen als spiegel van onze tijd Jacqueline Klooster (Rijksuniversiteit Groningen)

Het grote succes van mythologische hervertellingen vanuit een vrouwelijk perspectief kan haast niemand ontgaan zijn. Sinds de succesromans van Madeline Miller (*Circe*), Natalie Haynes (*A Thousand Ships*) en Pat Barker (*The Silence of the Girls*) is er sprake van een ware ‘rewriting turn’, zoals wetenschappelijke studies het inmiddels noemen. Waar komt dit fenomeen vandaan, en in hoeverre is het een typisch teken van onze eigen historische moment? In deze lezing geef ik een duiding aan de specifieke kenmerken van deze immens populaire hervertellingen door ze enerzijds in verband te brengen met feministische praktijken van herschrijven uit het verleden, en anderzijds te benoemen wat er nieuw is aan deze recente golf, zoals onder meer de digitale dimensie en de aandacht voor genderdiversiteit en geweld tegen vrouwen. De affectieve en ideologische kanten, maar ook de literaire en commerciële aspecten van dit fenomeen zullen worden belicht aan de hand van enkele sprekende voorbeelden.

TAALKUNDE

Oude regels, nieuwe symbolen: Sociolinguïstische patronen in het gebruik van interpunctie en emoji's op latere leeftijd.

Lara Baert (Universiteit Antwerpen)

Hoewel digitale communicatie vaak wordt geassocieerd met jongere generaties, zijn ook ouderen actief op socialemediaplatformen zoals WhatsApp en Facebook (e.g. De Marez et al., 2025). Toch blijven deze 'digitale immigranten' (Prensky, 2001) ondervertegenwoordigd in onderzoek naar de (socio)linguïstische kenmerken van socialemediataal. Deze studie onderzoekt hoe 65-plussers omgaan met een prototypisch kenmerk van het medium, emoji's, en hoe die symbolen interageren met interpunctie.

Eerder onderzoek wijst erop dat emoji-gebruik afneemt met leeftijd (e.g. Oleszkiewicz et al., 2017), maar er is weinig bekend over de factoren die dat gebruik bij ouderen beïnvloeden. Evenmin weten we hoe ze emoji's en interpunctie integreren in hun online schrijfstijl. Zulke patronen kunnen nochtans inzicht bieden in de taalpraktijken en talige flexibiliteit van ouderen. Hoewel onderzoek suggereert dat ouderen grammaticaal minder innovatief zijn door "cognitieve veroudering en verankering" (Petré & Van de Veld, 2018: 894), tonen andere studies aan dat taalkundige aanpassingen ook op latere leeftijd mogelijk blijven (Anthonissen & Petré, 2019). Dat roept de vraag op in welke mate oudere WhatsApp-gebruikers berichten afsluiten met emoji's, hoe consistent ze traditionele interpunctie behouden en of er een wisselwerking bestaat tussen beide.

Emoji's vervullen meer functies dan enkel emotionele expressie. Ze kunnen bijvoorbeeld zins- en berichtgrenzen aanduiden. Spina (2019) onderzocht die structurele functie en stelde vast dat jongere Twitter-gebruikers leestekens dikwijls vervangen door emoticons (de voorlopers van emoji's, samengesteld uit typografische tekens, zoals :-)), terwijl oudere gebruikers de twee vaker combineerden. Door haar jonge deelnemersgroep (16-67 jaar, M=31,65) blijven de praktijken van oudere generaties echter onderbelicht.

Ons corpus bestaat uit intragenerationele WhatsApp-gesprekken van 142 Vlaamse ouderen (65-91 jaar), goed voor meer dan 89.000 chatberichten (+1,3 miljoen tokens). De data werden geanalyseerd met gegeneraliseerde gemengde modellen, met controle voor individuele variatie. De berichten eindigden het vaakst met enkel interpunctie (61,3%), gevolgd door geen symboolafsluiting (17,1%), enkel emoji's (8,8%) en emoji-interpunctiecombinaties (7,9%). Opvallend is dat mannen vaker dan vrouwen emoji's combineerden met leestekens. Waar zogenoemde "geïntensiveerde interpunctie" (Spina, 2019: 347) de expressiviteit van een bericht zou kunnen versterken, staat dit in contrast met eerdere bevindingen dat vrouwen doorgaans meer expressieve markeerders gebruiken (e.g. Hilte et al., 2019). Mogelijk hebben oudere vrouwen zich al sterker aangepast aan mediumconventies door interpunctie te vervangen door emoji's. Ook zinslengte speelt een rol: kortere slotzinnen eindigden vaker met een emoji, langere met enkel interpunctie. Dit suggereert dat ouderen socialemediaconventies toepassen en emoji's pragmatisch inzetten (cf. Pappert, 2017) om mogelijke ambiguïteit in toon of intentie te vermijden. Zo kan de emoji in "Oké" de toon verzachten en verduidelijken, terwijl "Oké." kortaf of afstandelijk kan overkomen. Verder bleek er geen hoofdeffect van gender op de totale emoji-frequentie of het gebruik van traditionele leestekeneindes, maar wel een interactie met

zowel leeftijd als WhatsApp-ervaring. Emojigebruik nam toe bij mannen, maar af bij vrouwen, terwijl traditionele eendes het omgekeerde patroon vertoonden.

Door deze praktijken te belichten, draagt onze studie bij tot een beter begrip van talige flexibiliteit op latere leeftijd. Ze erkent zo de rol van oudere generaties in nieuwe media en bevordert een inclusievere benadering van digitale geletterdheid.

Literatuurlijst

Anthonissen, L., & Petré, P. (2019). Grammaticalization and the linguistic individual: new avenues in lifespan research. *Linguistics Vanguard*, 5(2). <https://doi.org/10.1515/lingvan-2018-0037>

De Marez, I., Georges, A., Sevenhant, R., & Devos, E. (2025). Imec.digimeter.2024. Digitale trends in Vlaanderen. Imec. <https://www.imec.be/nl/kennisuitwisseling/techmeters/digimeter/imecdigimeter-2024>

Hilte, L., Vandekerckhove, R., & Daelemans, W. (2019). Expressive markers in online teenage talk: A correlational analysis. *Nederlandse taalkunde*, 23(3), 293-323. <https://doi.org/10.5117/NEDTAA2018.3.003.HILT>

Oleszkiewicz, A., Karowski, M., Pisanski, K., Sorokowski, P., Sobrado, B., & Sorokowska, A. (2017). Who uses emoticons? Data from 86 702 Facebook users. *Personality and Individual Differences*, 119, 289-295. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2017.07.034>

Pappert, S. (2017). Zu kommunikativen Funktionen von Emojis in der WhatsApp-Kommunikation. In M. Beißwenger (Ed.), *Empirische Erforschung internetbasierter Kommunikation* (pp. 175-212). De Gruyter.

Petré, P., & Van de Velde, F. (2018). The real-time dynamics of the individual and the community in grammaticalization. *Language*, 94(4), 867-901. 10.1353/lan.2018.0056

Prensky, M. (2001). Digital natives, digital immigrants Part 1. *On the Horizon*, 9(5), 1-6. <https://doi.org/10.1108/10748120110424816>

Spina, S. (2019). Role of Emoticons as Structural Markers in Twitter Interactions. *Discourse Processes*, 56(4), 345-362. <https://doi.org/10.1080/0163853X.2018.1510654>

Het klanksysteem van het Surinaams-Nederlands. Naar een empirische beschrijving

Mishko Bozhinoski & Anne-Sophie Ghyselen (Universiteit Gent)

Al in 1983 merkt Edgar Charry op dat er “sprake [is] van een eigen zich ontwikkelende Surinaams-Nederlandse standaard-norm die geldt voor de uitspraak van het Surinaams-Nederlands,” (p. 139). Daarbij stelt hij zich de vraag wat de specificiteiten zijn van die Surinaamse uitspraaknorm. Veertig jaar verder is deze vraag nog steeds moeilijk te beantwoorden. Er zijn wel werken die op een aantal typische uitspraakkenmerken wijzen (Charry 1983, De Bies 2009), maar doordat die ofwel inzoomen op zeer specifieke fenomenen, ofwel veeleer op intuïties dan op empirisch fonetisch onderzoek gebaseerd zijn, blijft het moeilijk precies te bepalen hoe de Surinaams-Nederlandse (SN) uitspraak verschilt van de Nederlands-Nederlandse (NN) uitspraak.

In deze lezing presenteren we de eerste resultaten van een onderzoeksproject dat op basis van akoestische analyses een systematische beschrijving wil bieden van het Surinaams-Nederlandse klanksysteem. We zoomen in op de voorleesspraak van 19 Creoolse vrouwen uit Paramaribo (cf. Ghyselen 2023) en gaan na (i) in welke mate hun spraak beantwoordt aan bestaande beschrijvingen van het SN, (ii) of er typerende uitspraakkenmerken zijn die nog niet in de literatuur werden gerapporteerd en (iii) of er leeftijdsverschillen zijn die op taalverandering wijzen.

De resultaten tonen o.a. aan dat verschillende zogezegd typisch Surinaams-Nederlandse uitspraakkenmerken niet te vinden zijn bij de bestudeerde vrouwen. De <g> bijvoorbeeld – die traditioneel beschreven wordt als “minder achteraan uitgesproken” in het SN – vertoont in onze data grote variabiliteit en blijkt gemiddeld juist méér achteraan in de mond uitgesproken te worden dan in het NN. Daarenboven blijkt het SN zich op een aantal manieren van het NN te onderscheiden die nog niet eerder werden gesignaleerd in de literatuur, o.a. door een eigen klinkersysteem en een systematische glottalisatie (dichtknijping van de stembanden) van woordfinale <p>, <t> en <k>. De resultaten bieden zo meer inzicht in de endoglossische standaardisering van het SN.

Literatuurlijst

Charry, E., 1983. Een sociolinguistische verkenning van het Surinaams-Nederlands. In: Charry, E., Koefoed, G., Muysken, P.(Eds.), *De Talen van Suriname*. Coutinho, Muiderberg, pp. 138–161.

de Bies, Renata. 2009. *Prisma woordenboek Surinaams Nederlands*. Houten: Het Spectrum

Ghyselen, A.-S. (2023). Of versus als ter inleiding van afhankelijke ja/nee-vragen in het Surinaams-Nederlands: Een kwantitatieve verkenning. *Taal en Tongval*, 75(2), 135–168. <https://doi.org/10.5117/TET2023.2.001.GHYS>

De verandering van de Nederlandse nominativus-cum-infinitivo in de 19de en 20ste eeuw: een corpusonderzoek

Katrien Delhoune en Jelinka Daelemans (KU Leuven)

De nominativus-cum-infinitivo (NCI) is een syntactische constructie bestaande uit een subject, het hulpwerkwoord “worden”, een passief deelwoord van een verba cogitandi, declarandi of sentendi, en een lange infinitief, zoals in (1).

- (1) Mandar wordt gezegd ten Zuiden te grenzen aan Binoang. [*De Gids* 1871, uit C-CLAMP GID_1871_58 2631]

Historisch bereikte de Nederlandse NCI haar hoogtepunt in de 18de eeuw, waarna een langdurige periode van verval inzette (Noël 2008; Coleman & Noël 2018). Dit onderzoek beoogt de diachrone ontwikkeling van de NCI in kaart te brengen aan de hand van een corpusanalyse, met bijzondere aandacht voor frequentie, semantische verschuiving en sociolinguïstische variatie. Meer concreet wordt onderzocht of (i) de NCI in de 19de en 20ste eeuw een afname kent, zoals Noël 2008 suggereert, en (ii) of bepaalde semantische of sociale factoren, zoals het passieve werkwoord van de matrixzin, modaliteit, gender en land, een invloed hebben uitgeoefend op die verandering.

De NCI wordt traditioneel beschouwd als de passieve tegenhanger van de accusativus-cum-infinitivo (ACI), maar die analyse is semantisch onvolledig. De NCI kan immers niet alleen passiviteit, maar ook modale betekenissen uitdrukken, met name descriptieve (2), evidentieële (3) en deontische (4) modaliteit.

- (2) Deze grieksch-klinkende naam zou ten onrechte verondersteld worden te bestaan uit de initialen van eene of ander finantieele maatschappij. [*Kunstchroniek* door J. Hallez 1928, uit C-CLAMP DIE_1928_135]
- (3) Ergens in de Amsterdamsche Universiteitsbibliotheek kan men een verzegelden trommel vinden, die gezegd wordt de kostbare documenten te bevatten. [*De Gids* 1899, uit C-CLAMP GID_1899_60]
- (4) Eén van de afschuwelijkste dingen in Amerika is dat je geacht wordt altijd met iets bezig te zijn. [P. Valkenburgh Amerikaans dagboek 1963, uit C-CLAMP NIE_1963_13]

Terwijl descriptieve en evidentieële NCI's in de 19de eeuw sterk terugliepen, bleven de deontische patronen, met werkwoorden als achten, veronderstellen en verwachten, productief. Eerdere studies (Coleman & Noël 2009, 2012, 2018; Van de Velde 2015) suggereren dat deze semantische verschuiving de overlevingskracht van de constructie verklaart.

Voor dit onderzoek werd gebruikgemaakt van het Nederlandstalige corpus C-CLAMP (Dutch Corpus of Contemporary and Late Modern Periodicals, 1837–1999), dat circa 200 miljoen tokens uit dertien culturele en literaire tijdschriften bevat (Piersoul, De Troij, Van de Velde 2021). Via reguliere expressies werden 10.819 potentiële NCI's geëxtraheerd, waarvan na manuele validatie 2.354 attestaties overbleven. Deze werden geannoteerd voor matrixwerkwoord, decennium,

auteur, gender, land en aanwezigheid in een transparante vrije relatiefzin (Van de Velde 2015). Vervolgens werden de relatieve frequenties per decennium en per auteur berekend en grafisch weergegeven.

De relatieve frequentieanalyse toont een duidelijke daling van de NCI van de 19de naar de vroege 20ste eeuw, gevolgd door een lichte stijging vanaf de jaren 1950. Deze toename kan deels worden toegeschreven aan (i) de invloed van het Engels, waar de constructie frequent voorkomt, en (ii) analogische aantrekking met de transparante vrije relatiefzin, waarin de NCI goed standhoudt. Op het niveau van de matrixwerkwoorden blijkt zeggen, typisch voor evidentieële NCI's, sterk af te nemen, terwijl achten en veronderstellen de constructie blijven dragen. De analyse bevestigt daarmee de hypothese dat de overlevingswaarde van de NCI berust op haar semantische verschuiving van descriptief naar deontisch gebruik. Verder vertonen gender en land van herkomst geen significante invloed op de ontwikkeling van de NCI.

De resultaten tonen dat de NCI, ondanks haar continue afname in de 19de en 20ste eeuw, niet volledig verdwenen is uit het moderne Nederlands. De constructie heeft zich semantisch herschikt tot een productief deontisch patroon, ondersteund door externe invloeden en structurele analogie. Dit onderzoek nuanceert zo het idee van een lineair verval en benadrukt de bewogenheid van syntactische verandering.

Literatuurlijst

Colleman, Timothy. 2007. Ik zie hem morgen (te) komen. Een “echte” accusativus-cum-infinitivo met zien. *Taal & Tongval* 59. 3-29;

Colleman, Timothy & Dirk Noël. 2009. The nominative and infinitive in English and Dutch. An exercise in contrastive diachronic construction grammar. *Languages in Contrast* 9(1). 144-181. <https://doi.org/10.1075/lic.9.1.08noe>;

Colleman, Timothy & Dirk Noël. 2009. Gezegd worden + te-infinitief: een verouderde evidentieële constructie. *Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde* 125. 385-403. https://www.dbnl.org/tekst/_tij003200901_01/_tij003200901_01_0041.php;

Colleman, Timothy & Dirk Noël. 2012. The Dutch evidential NCI: A case of constructional attrition. *Journal of Historical Pragmatics* 13(1). 1-28. <https://doi.org/10.1075/jhp.13.1.01col>;

Noël, Dirk. 2008. The Nominative and Infinitive in Late Modern English: A Diachronic Constructionist Approach. *Journal of English Linguistics* 36(4). 314-340. <https://doi-org.kuleuven.e-bronnen.be/10.1177/0075424208321750>;

Piersoul, Jozefien & Robbert De Troij & Freek Van de Velde. 2021. 150 years of written Dutch. The construction of the Dutch Corpus of Contemporary and Late Modern Periodicals. *Nederlandse Taalkunde* 26(3). 339-362. <https://doi.org/10.5117/NEDTAA2021.3.002.PIER>;

Van de Velde, Freek. 2015. Schijnbare syntactische feniksen. *Nederlandse Taalkunde* 20(1). 69-107. <https://doi.org/10.5117/NEDTAA2015.1.VELD>.

Van Concreet naar Abstract: De Diachrone Ontwikkeling van het Zweedse Voorzetsel hos

Arnout Devriesere (Universiteit Gent)

Deze studie maakt deel uit van ruimer onderzoek naar de semantische ontwikkeling van Zweedse voorzetsels vanaf de dertiende eeuw tot heden. Deze presentatie focust zich op de evolutie van hos ‘bij’ als eerste casestudy. Terwijl hos oorspronkelijk fysieke nabijheid uitdrukte, breidde het semantische bereik zich geleidelijk uit naar abstractere toepassingen, zoals de associatie van eigenschappen met een referent. Deze ontwikkeling strookt met het principe van localisme, dat inhoudt dat ruimtelijke uitdrukkingen algemeen als basis dienen voor abstracte (bv. Ik bezocht mijn oom in Odessa of in de lente, waar in zowel ruimte als tijd aangeeft; Haspelmath, 1997, p. 2). Dit wordt gezien als een weerspiegeling van het idee dat abstracte domeinen cognitief via ruimtelijke termen worden geconceptualiseerd (Bortone, 2010, p. xii; Lyons, 1977, p. 718). Voorzetsels verliezen echter vaak hun oorspronkelijke ruimtelijke betekenis na het ontwikkelen van abstracte betekenissen, wat de vraag oproept of deze conceptualisering, naast diachroon bewijs, ook synchroon geldt.

Tot dusver bestrijkt het onderzoek van Bortone (2010) over het Grieks de langste tijdspanne wat betreft de diachronie van voorzetsels. Hieruit bleek dat ruimtelijke voorzetsels vaak abstracte betekenissen ontwikkelen, terwijl de oorspronkelijke ruimtelijke betekenissen via nieuwe strategieën uitgedrukt worden. Evenzo komt hos in het Zweeds in ruimtelijke contexten vaak met lokale bijwoorden voor (bv. hemma hos ‘thuis bij’). Er bestaat echter nog geen grootschalig onderzoek naar deze ontwikkelingen in het Zweeds, noch naar de contexten waarin abstract gebruik terrein wint.

Dit project vult deze lacune op via een diachrone corpusanalyse van hos, waarbij de verdeling van ruimtelijke en niet-ruimtelijke betekenissen in verschillende historische periodes wordt onderzocht. Voor de vroegste periodes (13de–18de eeuw) wordt gebruikgemaakt van het niet-geannoteerde Fornsvenska-corpus (Språkbanken Text, 2025), waarbij alle orthografische varianten (bv. hoes en hooss) afzonderlijk verzameld worden. Voor latere periodes komen de gegevens uit de geannoteerde corpora Äldre svenska romaner en Litteraturbanken: fria verk (Forsberg et al., 2025; Språkbanken Text, 2017, 2023). Elk voorkomen in de dataset wordt geannoteerd voor ruimtelijke, ambigue of abstracte betekenis, de semantische rol en de animaatheid van het complement.

De eerste resultaten tonen een duidelijk diachroon patroon. Initieel drukt hos voornamelijk concrete locatie uit (bv. vil iak hældir bliffua hos them ‘wil ik liever bij hen blijven’). In latere teksten nemen ruimtelijke gebruikswijzen geleidelijk af en abstracte gebruikswijzen toe, waaronder subjectieve beoordeling (bv. hos förnämt folk war han wäl ansedd ‘hij stond in hoog aanzien bij vooraanstaande mensen’) en toeschrijving van eigenschappen (bv. dygd och Odygd, hos hwem de finnas ‘Deugd en ondeugd, bij wie ze voorkomen’).

Als voorlopige conclusie levert de ontwikkeling van hos bewijs voor een diachroon traject van concrete naar abstracte betekenissen. De geleidelijke toename van abstracte betekenissen verzwakt echter het localistische idee dat de ruimtelijke betekenis primair is. Dankzij de corpusgegevens kan deze evolutie over periodes en semantisch aangrenzende contexten worden nagegaan. Verdere analyses zullen uitwijzen of andere Zweedse voorzetsels (waaronder före ‘voor’, kring ‘rondom’ en om ‘over’) een vergelijkbaar traject volgen, wat dieper inzicht biedt in

semantische veranderingen van Zweedse voorzetsels en in de conceptualisering van abstracte termen in relatie tot ruimte.

Literatuurlijst

Bortone, P. (2010). Greek prepositions: From antiquity to the present. Oxford University Press.

Forsberg, M., Dannélls, D., Bori, L., & Berdicevskis, A. (2025). Background: Språkbanken Text. In D. Dannélls, K. Blensenius, & Lars Borin (Eds.), *Sixty years of Swedish computational lexicography* (pp. 161–173). De Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783111577234>

Haspelmath, M. (1997). From space to time: Temporal adverbials in the world's languages. Lincom Europa.

Lyons, J. (1977). *Semantics* (Vol. 2). Cambridge University Press.

Språkbanken Text (2017). Äldre svenska romaner [Data set]. Språkbanken Text. <https://doi.org/10.23695/a00r-n462>

Språkbanken Text (2023). Litteraturlbanken: fria verk [Data set]. Språkbanken Text. <https://doi.org/10.23695/evf4-hq97>

Språkbanken Text. (2025). Fornsvenska textbankens material [Data set]. Språkbanken Text. <https://doi.org/10.23695/PYQJ-0S75>

Latijnse wijsgerige teksten, gedragsbiologie en taaladaptatie

Thomas Quentin Eynatten (KU Leuven), Anna Kisiel (KU Leuven), Alexander Van Herpe (UAntwerpen)

Wat leert de ontmoeting tussen Rome en Griekenland ons over de mechanismen van culturele identiteit? Deze masterthesis onderzoekt de dynamische wisselwerking tussen assimilatie en weerstand tijdens de Hellenistische en Romeinse periode (fl. 334 – 30 v.Chr.), met taal als sleutel. Via een zelf samengesteld corpus van Latijnse filosofische teksten wordt de verspreiding van Griekse leenwoorden en Latijnse alternatieven geanalyseerd. De resultaten tonen dat keuzes in woordgebruik geen toevalligheden waren, maar bewuste instrumenten om grenzen te trekken tussen het “eigen” en het “andere”.

Om deze hypothese te toetsen werd een historische corpusstudie ontwikkeld die verschillende Latijnse filosofische auteurs omvat (als gestratificeerde steekproef, met het oog op een zinvolle indeling van auteurs binnen de hieronder volgende parameters). (Adamson, 2015; Clackson, 2015) Werken van Apuleius, Aulus Gellius, Cato de Oudere, (een selectie van) Cicero, Lucretius, Plinius de Oudere, (een selectie van) Seneca de Jongere, Seneca de Oudere, Varro en Vergilius werden geanalyseerd op de frequentie en context van Griekse leenwoorden, Latijnse ciceronismes en Latijnse hypercorrecties, aan de hand van vier theoretische parameters: (1) de mate van blootstelling aan de Hellenistische cultuur, (2) de invloed van Ciceroniaanse latinisering, (3) de mogelijke auteursmatige vooringenomenheid ten opzichte van de Griekse cultuur, en (4) het verwachte doelpubliek van de tekst. (naar Dowson, 2023) Deze parameters werden vervolgens gekwantificeerd via een computationele corpusanalyse van lexeemfrequentie (Griekse leenwoorden tegenover Latijnse ciceronismes tegenover Latijnse hypercorrecties als variant van eenzelfde filosofisch basiswoord), waarbij lexicale distributies en standaarddeviaties de onderliggende patronen van taalcontact blootlegden. (naar McGillivray, 2014) Concreet heeft het onderzoek eerste patronen vastgelegd waarbinnen auteurs bewust één van de lexeemvarianten kiezen binnen de afgebakende parameters (blootstelling; Ciceroniaanse latinisering; vooringenomenheid; en verwachte doelpubliek).

De methodologie combineert inzichten uit de sociolinguïstiek, gedragsbiologie en sociale identiteitstheorie. (Heinze, Korb, 2008) Zo werd onderzocht of in-groepfavoritisme – de neiging om de eigen culturele identiteit te beschermen – zich ook linguïstisch manifesteert. De resultaten wijzen op duidelijke verschuivingen: tijdens de late Republiek en vroege Keizertijd (vanaf ca. 30 v.Chr.) neemt het gebruik van gelatiniseerde termen systematisch toe, vooral bij auteurs met een uitgesproken Romeins zelfbeeld. Tegelijkertijd blijven filosofische en wetenschappelijke teksten, bedoeld voor een gespecialiseerde elite, sterker openstaan voor Griekse lexicale invloeden dan voor het bredere Romeinse doelpubliek – dat latinisering en hypercorrectisme net verwacht (als culturele niche).

Romeinse auteurs balanceren dus tussen imitatio en æmulatio: ze vertaalden, transformeerden en latiniseerden Griekse concepten, terwijl ze tegelijk de superioriteit van de Romeinse cultuur wilden onderstrepen. (Gruen, 2011; Gitner, 2023) Achterliggende factoren waaronder blootstelling aan de “culturele ander” (gezien vanuit een gedragsbiologisch raamwerk: blootstelling) lijken stille motors in de taalvariatie en taalspecialisatie. De hierboven genoemde taalkundige strategieën onthullen hoe taal fungeerde als een voertuig voor groepsvorming, in-groepfavoritisme en uit-groepuitsluiting. Het onderzoek koppelt deze historische observaties bovendien aan domeinoverschrijdende inzichten uit de sociologie, gedragsbiologie en

evolutionaire psychologie. Dit verkennend onderzoek biedt zo een vernieuwend perspectief op de universele mechanismen die interculturele attitudes vormgeven. (Hopkins, Kelly, 2017)

Door de lens van de Romeins-Griekse interactie toont deze studie hoe diep taal verweven is met macht, identiteit en culturele perceptie – een les die ook vandaag, in onze eigen geglobaliseerde samenleving, bijzonder relevant blijft. Dit onderzoek biedt mogelijk een breder toepasbare methode om taalevolutie, taaladaptatie en taalbewustwording als cultuur- en groepsvormend mechanisme te ontwaren.

Literatuurlijst

Adamson, P., 2015, *Philosophy in the Hellenistic and Roman Worlds. A History of Philosophy without any Gaps* (Vol. 2), Oxford University Press, Oxford.

Clackson, J., 2015, *Language and Society in the Greek and Roman Worlds*, Cambridge University Press, Cambridge.

Dowson, C. J., 2023, *Philosophia Translata. The Development of Latin Philosophical Vocabulary through Translation from Greek. A Case Study Approach*, Brill Publishers, Leiden.

Gitner, A., 2023, *Roman Perspectives on Linguistic Diversity. Guardians of a Changing Language*, Oxford University Press, New York.

Gruen, E. S., 2011, *Rethinking the Other in Antiquity*, Princeton University Press, Princeton;

Heinze, J., Korb, J., 2008, *Ecology of Social Evolution*, Springer, New York-London.

Hopkins, K., Kelly, C. (ed.), 2017, *“Sociological Studies in Roman History”*, Cambridge Classical Studies, Cambridge University Press, Cambridge.

McGillivray, B., 2014, *“Methods in Latin Computational Linguistics”*, Brill's Studies in Historical Linguistics (Vol. 1), Brill Publishers, Leiden.

‘plastieken rietjes zijn goed ik bedoel papieren rietjes zijn goed’. Het gebruik van ik bedoel en I mean door Vlaamse studenten

Line Winkelmans (KU Leuven) & Lieven Buysse (KU Leuven)

Onderzoek naar discourspartikels zoals wel, dus, toch of eigenlijk heeft de afgelopen twintig jaar veel aandacht gekregen in het ruime domein van de pragmatiek (zie bv. Buysse 2023, Foolen 2006, Hogeweg 2009). Toch is het grootste deel van het partikelonderzoek eerder anglocentrisch, met een bijzondere aandacht voor enkele hoogfrequente Engelse discourse markers zoals well, you know, so of like. Sinds het begin van deze eeuw is het onderzoeksveld geleidelijk aan verbreed naar andere talen dan het Engels, vaak met een contrastieve invalshoek (zie bv. Aijmer & Simon-Vandenberg 2003, Degand 2011, Foolen 2006). Daarnaast is er ook meer aandacht voor het gebruik van Engelse discourspartikels door niet-moedertaalsprekers. Verschillende studies hebben reeds aangetoond dat taalleerders deze partikels in zeer uiteenlopende mate gebruiken, met verschillen in frequentie, de breedte van het repertoire en de functies waarmee ze gebruikt worden (zie bv. Fuller 2003, Fung & Carter 2007, Müller 2005). Het is moeilijk om te verklaren waarom leerders bepaalde partikels vaak gebruiken terwijl andere nauwelijks voorkomen. De meest voor de hand liggende verklaring voor het gedrag van taalleerders is hoe zij soortgelijke elementen gebruiken in hun moedertaal. Onderzoekers worden echter geconfronteerd met het obstakel dat er doorgaans geen vergelijkbare gegevens beschikbaar zijn voor de moedertaal van de bestudeerde taalleerders, waardoor dergelijke verklaringen zeer tentatief blijven.

Deze studie onderzoekt hoe moedertaalsprekers van het Nederlands die Engels leren het partikel I mean gebruiken in hun Engels discours en hoe dat gebruik zich verhoudt tot (i) het gebruik van I mean door moedertaalsprekers van het Engels en (ii) het gebruik van het formele equivalent ik bedoel door deze leerders in hun moedertaal. De data voor deze studie bestaan uit 45 video-opnames van gesprekken tussen universiteitsstudenten, gelijkmatig verdeeld over (i) moedertaalsprekers van het Engels, (ii) studenten die Engels leren in hun moedertaal (Nederlands) en (iii) diezelfde studenten maar in de doeltaal (Engels). Elk gesprek omvat ongeveer 30 minuten spontane conversatie, wat in totaal 22,5 uur aan data oplevert. Kwantitatieve en kwalitatieve analyses tonen empirisch in hoeverre de moedertaal van taalleerders het gebruik van discourspartikels in de doeltaal beïnvloedt.

I mean komt 140 keer voor in het corpus Engels van de taalleerders (17,09 keer per 10.000 woorden), maar wordt slechts 48 keer gebruikt door de moedertaalsprekers van het Engels (5,43 keer per 10.000 woorden). Terwijl eerder onderzoek dit frequenter gebruik door de leerders zou toeschrijven aan een gelijkaardig gebruik van de formele pendant ik bedoel in het Nederlands, verschijnt ik bedoel maar 13 keer (1,31 keer per 10.000 woorden) in de Nederlandse data van diezelfde sprekers. Deze studie gaat in op de verschillende functies van I mean en ik bedoel in het corpus, hun frequenties en de context waarin ze voorkomen. Een duidelijker beeld van het gebruik van beide partikels stelt ons in staat om alternatieve verklaringen aan te reiken voor het frequentere gebruik van I mean door de studenten Engels.

Literatuurlijst

Aijmer, K., & Simon-Vandenberg, A.-M. (2003). The discourse particle *wel* and its equivalents in Swedish and Dutch. *Linguistics*, 41(6), 1123–1161.

Buyse, L. (2023). Counterexpectational translations: The Dutch markers *toch* and *eigenlijk* contrasted with their English correspondents. *Contrastive Pragmatics*, 4(2), 178–212.

Degand, L. (2011). Connectieven in de rechterperiferie: Een contrastieve analyse van *dus* en *donec* in gesproken taal. *Nederlandse Taalkunde*, 16(3), 333–348.

Foolen, A. (2006). Polysemy patterns in contrast: The case of Dutch *toch* and German *doch*. In K. Aijmer, & A.-M. Simon-Vandenberg (Eds.), *Pragmatic Markers in Contrast*, 59–72.

Fuller, J. M. (2003). Discourse marker use across speech contexts: A comparison of native and non-native speaker performance. *Multilingua*, 22(2), 185–208. <https://doi.org/10.1515/mult.2003.010>

Fung, L., & Carter, R. (2007). Discourse Markers and Spoken English: Native and Learner Use in Pedagogic Settings. *Applied Linguistics*, 28(3), 410–439. <https://doi.org/10.1093/applin/amm030>

Hogeweg, L. (2009). The meaning and interpretation of the Dutch particle *wel*. *Journal of Pragmatics*, 41(3), 519–539.

Müller, S. (2005). *Discourse Markers in Native and Non-native English Discourse*. John Benjamins Publishing Company.

LETTERKUNDE

Over grenzen lezen: literair vertalen als sleutel tot kritische en interculturele vaardigheden in het onderwijs

Kaat Bastiaens

In juni 2024 publiceerde EUREAD, het consortium van Europese organisaties rond leespromotie, een verklaring die Europese beleidsmakers oproept om kritische geletterdheid te erkennen als fundamenteel mensenrecht en als hoeksteen van de democratie. Tegelijk blijkt uit PISA 2018 dat slechts 11,8% van de Vlaamse leerlingen complexe leestaken kan uitvoeren die evaluatie en reflectie vereisen, precies de vaardigheden die de OESO definieert als kern van kritische geletterdheid. Die vaardigheden komen in het bijzonder tot ontwikkeling bij het lezen van literaire teksten, die door hun gelaagdheid en meervoudig perspectief lezers uitdagen om tussen de regels te lezen, te reflecteren, te vergelijken en standpunten af te wegen.

Mijn doctoraatsonderzoek, deel van het BLIS-project, vertrekt van het inzicht dat literatuur, en in het bijzonder Belgische literatuur in het Nederlands en Frans, een uitzonderlijk didactisch potentieel biedt om zowel kritische leesvaardigheid als interculturele competenties te ontwikkelen in het Vlaamse secundaire onderwijs. Literaire teksten laten leerlingen niet alleen oefenen in kritisch lezen, maar ook in het omgaan met ‘verschil’. Door leerlingen te laten lezen over en vertalen tussen de twee taalgemeenschappen in België, confronteert literatuur hen met taal- en cultuurgrenzen en stimuleert ze de reflectie op verschil en diversiteit die nodig is voor interculturele competentie.

In deze presentatie zal ik me richten op de rol die literair vertalen kan spelen binnen het literatuuronderwijs. Hoewel deze invalshoek vernieuwend is in het Vlaamse onderwijs, sluit ze nauw aan bij bestaande verbanden tussen taalonderwijs en vertalen, en tussen vertalen en interculturele competenties. Literair vertalen biedt zo een veelbelovend kader om te onderzoeken hoe leerlingen kritische leesvaardigheid en interculturele competenties kunnen ontwikkelen.

Bio:

Kaat is doctoraatsonderzoeker aan de KU Leuven, waar ze zich richt op literatuuronderwijs in het Vlaamse secundaire onderwijs. Binnen het BLIS-project bestudeert ze hoe Belgische literatuur en literair vertalen kunnen bijdragen aan de ontwikkeling van kritische leesvaardigheid en interculturele competenties bij leerlingen van 16 tot 18 jaar. Ze ontwikkelt daarvoor wetenschappelijk onderbouwde en praktijkgerichte didactische methoden en lessenreeksen, in nauwe samenwerking met leerkrachten en leerlingen.

Simenon hervertalen: Male gaze in de Nederlandse vertalingen van La veuve Couderc

Hannah Lauwens, Universiteit Antwerpen

Georges Simenon (1903-1989) schreef 75 detectiveromans en 28 nouvelles met de wereldberoemde commissaris Maigret in de hoofdrol. Daarnaast publiceerde hij 117 psychologische romans, die hij zelf ‘romans durs’ noemde (naast enkele memoires en ander werk dat onder een reeks pseudoniemen verscheen). Simenon is de meest vertaalde Belgische auteur en zelfs de op twee na meest vertaalde Franstalige auteur aller tijden, na Jules Verne en Alexandre Dumas. Bovendien is hij de meest vertaalde Franstalige auteur naar het Nederlands. Toch bestaat er geen enkele wetenschappelijke studie van de bijna 250 Nederlandse vertalingen.

Naast het grote aantal vertalingen werden er ook 48 van zijn romans hervertaald in het Nederlands, dit wil zeggen opnieuw vertaald hoewel er al een eerdere vertaling bestond. Aangezien de hervertaalwetenschap zich voornamelijk bezighoudt met canonieke klassiekers uit de wereldliteratuur, is er weinig onderzoek gedaan naar hervertalingen van misdaadromans. In dit opzicht bieden de hervertalingen van zowel misdaadromans als ‘romans durs’ een ideale basis om een vergelijking te maken tussen hervertalingen van deze twee genres.

Naast genre is ook gender onderbelicht gebleven in de hervertaalwetenschap. Gender is met name relevant voor de studie van Simenons werk in vertaling. Simenon staat immers – terecht of onterecht – bekend als vrouwonvriendelijk. Eerder voerden we al een pilootstudie uit van *Maigret et la jeune morte* waaruit bleek dat verteller en personages inderdaad een male gaze en patriarchale patronen vertonen in de manier waarop vrouwen worden afgebeeld. Verrassend genoeg werden die zelfs versterkt in de eerste vertaling, waarna ze – in de mate van het mogelijke – afgezwakt werden in de hervertaling.

Stereotypering van vrouwen is echter ook een genrekenmerk van de misdaadroman, dus willen we hetzelfde onderzoek herhalen voor een roman dur, namelijk *La veuve Couderc*. Deze roman uit

1942 werd drie keer vertaald: in 1969 bij Bruna door Gerrit Jan van Wagenveld; in 2003 bij Atlas door Wim Scheltens; en in 2016 bij De Bezige Bij door Martin de Haan. Op die manier willen we nagaan of de male gaze in *Maigret et la jeune morte* toe te schrijven is aan de auteur of aan het genre en of de vertalers anders met die stereotyperingen omgaan naargelang het genre.

Biografie

Hannah Lauwens behaalde de master Vertalen Engels – Frans aan de Universiteit Antwerpen. Momenteel werkt ze als doctoraatsstudente aan dezelfde universiteit op het project GNDRS – GENder and GENre in the Dutch Retranslations of Simenon onder het promotorschap van Kris Peeters.

De Geleerde Briefschrijfsters van Arcadia: De Herwaardering van Intellectuele Periferieën via de Verlichtingscorrespondentie van Vrouwen (1766-1800)

Aurélié Lemmens

Dit project, “De Geleerde Briefschrijfsters van Arcadia,” zal innovatief inzicht bieden in de correspondentie van vrouwen in de intellectuele context van de Arcadia Academie in Rome in de Eeuw der Rede (ca. 1766-1800). Recent onderzoek heeft het grote potentieel van het bestuderen van vrouwencorrespondentie benadrukt, met name in termen van performativiteit, in dominante intellectuele centra, waaronder Engeland en Frankrijk. Italië bood vrouwen echter een uitzonderlijk breed scala aan intellectuele mogelijkheden in tegenstelling tot naburige gebieden, maar wordt vandaag beschouwd als een periferie van de Verlichting. Arcadia is niet enkel een prominent voorbeeld van deze unieke mogelijkheden, die zelfs vrouwen uit dominante centra aantrok, maar moedigde academische discussies via correspondentie zelfs sterk aan. Door een transcultureel correspondentienetwerk van zeven Arcadische vrouwen te onthullen, zal dit project de wisselwerking bestuderen tussen Arcadia en de performativiteit van vrouwencorrespondentie, met betrekking tot de vormgeving van het instituut, het intellectuele zelf en de literaire output. Zodoende zal het licht werpen op de transculturele uitwisseling tussen vrouwen binnen Arcadia en, bij uitbreiding, Italië. Het zal daarmee de binariteit van de centrum-periferie benadering waarmee de Verlichting traditioneel is bestudeerd ter discussie stellen en een meer omvattend begrip van deze intellectuele beweging aanmoedigen, in termen van geografie, gender en genre.

Bio

Aurélié Lemmens is doctoraatsstudente aan de onderzoekseenheid Literatuurwetenschap en Culturele Studies van de KU Leuven. Eerder behaalde ze Engelstalige masters in de Westerse Literatuur (2023) en Geschiedenis (2025) en een gevorderde master in de Literatuurwetenschappen (2024). Binnen de onderzoeksgroep Franse, Italiaanse en Spaanse literatuur doet ze onderzoek naar de performativiteit van verlichtingscorrespondentie van vrouwen in de intellectuele context van de Arcadia Academie. Haar bredere onderzoeksinteresses omvatten vroegmoderne literatuur, intellectuele geschiedenis en genderstudies.

Het Franse literaire internationalisme door de lens van vertaaldiscoursen (1920 -1929) France Schils (Universiteit Gent – FWO)

In de jaren 1920 wordt het Franse intellectuele en artistieke veld gekenmerkt door talrijke interculturele contacten en transnationale samenwerkingen. Deze vaak informele initiatieven monden ook uit in meer geïnstitutionaliseerde initiatieven. Zo lanceren verschillende uitgeverijen boekcollecties met vertalingen van internationale literatuurwerken. De titels van deze collecties verraden vaak een interesse voor transculturele dynamieken: Les Cahiers littéraires – Série Cosmopolite (uitgeverij Le Sagittaire), Collection des maîtres de la littérature étrangère (uitgeverij Albin Michel), of nog Du Monde entier (uitgeverij NRF). Voor het eerst krijgt internationale, vertaalde literatuur een specifieke plek toebedeeld in de Franse literaire markt. Op die manier maken uitgeverijen in hun catalogi een expliciete contrast met de nationale literaire productie.

In mijn doctoraatsproject onderzoek ik welk beeld deze collecties uitdroegen van de internationale literatuur die ze in de markt zetten. In het bijzonder focus ik op de collecties die tijdens de roaring twenties werden opgericht door uitgeverijen Plon, Albin Michel, Le Sagittaire en Stock. Aan de hand van archiefonderzoek, close readings van het paratekstuele materiaal van de collecties en vertaalanalyses wil ik nagaan hoe deze collecties tot stand kwamen, hoe ze de representatie van de vertaalde internationale literatuur en culturen beïnvloedden en op welke manier ze al dan niet thematisch, vormelijk of ideologisch aansloten bij de algemene catalogus en/of programmatische lijnen van de uitgeverij.

In deze lezing zoom ik in op één van de collecties uit het bredere corpus van mijn doctoraatsproject: Le Cabinet Cosmopolite van uitgeverij Stock. Via een analyse van de selectie van titels en auteurs en een discours-analytische lezing van de voorwoorden van de vertalingen breng ik in kaart welk narratief over (internationale) literatuur Stock via deze collectie creëert. Zo zal ik dieper ingaan op de thematische rode lijnen die de verschillende titels verbinden en op hoe deze een inkijk bieden in de selectieprocedure die achter de collectie schuilgaat. Hoe verdedigen de auteurs van de voorwoorden de keuze voor bepaalde titels of auteurs? Welke aspecten van de vertaalde literatuur zetten ze daartoe in de verf? Hoe vormen deze paratekstuele discoursen de representatie van de broncultuur en -literatuur?

Donga en de Zuid-Afrikaanse literaire cultuur

Nina Navarro Tellez

Het kleine magazine was van cruciaal belang voor het tot stand brengen van een alternatief literair circuit, waar gemarginaliseerde stemmen zich konden uiten en in opstand konden komen tegen de discriminerende omstandigheden waarin ze leefden. Recente studies over het Zuid-Afrikaanse kleine magazines tijdens het apartheidsregime hebben aangetoond dat magazines als *Drum*, *The New Classic* en *Staffrider* een platform creëerden voor zwarte literaire productie en anti-apartheidsactivisme. Dit artikel levert een bijdrage aan dit onderzoeksgebied door zich te richten op Donga (1976-1978), een kleine magazine dat volgens Peter McDonald (2010) zowel invloedrijk als, nog belangrijker, uitzonderlijk was. Het magazine, opgericht door twee vrouwen, verzette zich tegen het apartheidsregime en verwierp de traditionele Zuid-Afrikaanse literaire cultuur door zich te richten op een nieuwe generatie jonge Afrikaanse schrijvers, die wilden bijdragen aan een gemeenschappelijke literaire traditie en culturele en raciale verschillen wilden overstijgen door literaire werken in het Afrikaans, Engels en Setswana op te nemen. Deze studie laat zien hoe de literaire werken, samengebracht door Donga, pleitten voor een gedeelde literaire traditie: wat waren hun ideeën, aspiraties en ambities? Wiens stemmen waren dominant en werden als belangrijker beschouwd? Wiens stemmen bleven op de achtergrond of werden uitgesloten? Daarnaast reflecteert deze studie op de invloed van Donga op het bredere netwerk van Zuid-Afrikaanse kleine magazines, die weliswaar is verkondigd maar nooit grondig is onderzocht, en op het gebrek aan onderzoek naar dit tijdschrift. Om deze vragen te beantwoorden, maakt dit artikel gebruik van de multidisciplinaire inzichten van periodical studies, wat betekent dat het zich richt op de formaliteit van Donga en het kleine magazine als subversief medium.

Nina Navarro Tellez behaalde een master in de geschiedenis aan de Universiteit van Antwerpen (2025) en volgt momenteel de masteropleiding literatuurwetenschappen aan de KU Leuven. Tijdens haar onderzoek als geschiedenisstudent ontwikkelde ze een interesse in dekolonisatie, anti-apartheid en feminisme. Deze interesse zet ze verder in een masterthesis over Zuid-Afrikaanse tijdschriften ten tijde van het apartheidsregime, waarbij ze aandacht heeft voor de agency van vrouwen.

‘Een groen-geletterd boeck, begroent van overal’: een nieuwe, eerste teksteditie van Everard Meysters Nimmer-dor berymt (1667)

Daan van den Broek

In 1667 publiceerde de excentrieke aristocraat, dichter en toneelschrijver Everard Meyster het hofdicht Nimmer-dor berymt bij de Utrechtse drukker Van Paddenburg. In dit geheel met groene inkt gedrukte gedicht bezong Meyster zijn eigen Amersfoortse buitenplaats, die – zoals de titel reeds suggereert – grotendeels bestond uit bomen en andere planten die doorheen het jaar hun groene uiterlijk bewaarden. Het afgelopen halfjaar hebben wij gewerkt aan een nieuwe en tevens eerste teksteditie van dit hofdicht, die wij tijdens deze gelegenheid graag aan u introduceren.

Tijdens de lezing bespreken we de functie van de wetenschappelijke teksteditie als vorm van kennisoverdracht in het hedendaagse academische landschap. Ten eerste zetten we uiteen hoe we in deze editie de traditionele editiewetenschap in dialoog brengen met een aantal kritische leeswijzen uit onder andere de ekokritiek, het ecofeminisme en de spatial humanities. Dat doen we onder meer in navolging van onderzoek naar Nimmer-dor door Baetens (2022). Hieropvolgend denken we na over de eventuele verantwoordelijkheid van editeurs richting het brede onderwijsveld. We belichten hierbij onderwijsmateriaal dat we complementair aan de editie ontwikkelden en zoeken aansluiting bij actuele debatten over literair-historisch redeneren als burgerschapsontwikkeling (Mantingh & Bax 2023; Van Middelkoop 2025). Tot slot reflecteren we bondig op de positionaliteit van de moderne editeur, in het bijzonder in relatie tot subjectiviteit.

Daan van den Broek is een RMA-student Nederlandse Literatuur en Cultuur aan de Universiteit Utrecht. Hij specialiseert zich in de verbeelding van planten in (post)koloniale literatuur over Indonesië en Suriname, alsook in dekoloniale orale cultuur. Hij publiceerde eerder in de tijdschriften Vooys en Nederlandse letterkunde en presenteerde op internationale conferenties in Brussel en Willemstad. In het najaar van 2025 onderhield hij met een Van Eeden-beurs een onderzoeksverblijf in Paramaribo.

Gijs Ijpelaar is een RMA-student Ancient, Medieval and Renaissance Studies aan de Universiteit Utrecht met een BA Geschiedenis. Zijn onderzoeksinteresses zijn ecohistorische benaderingen van de Europese middeleeuwen, met een bijzondere focus op historisch natuurbeheer, Plant Studies, en de History of Knowledge.

Literatuur

Baetens, C., ‘Beschutten en bevrijden. Pastoraal verlangen en ecofobie in het hofdicht Nimmer-dor berymt (1667) van Everard Meyster’. In: Jaarboek de Zeventiende Eeuw (2022), pp. 87–101.

Middelkoop, O. van, Literatuurhistorisch redeneren met oog voor de ander. Naar een onderzoeksdidactiek voor Nederlandse literatuurgeschiedenis in de vwo-bovenbouw [dissertatie]. Universiteit van Amsterdam, 2025.

Mantingh, E., & S. Bax, 'Teksten uit andere tijden. Literatuurgeschiedenis in de klas'. In: J. Dera, J. Gubbels, J. van der Loo, & J. van Rijt (red.), Vaardig met vakinhoud. Handboek vakdidactiek Nederlands. Amsterdam: Uitgeverij Coutinho, 2023, pp. 323-334.

GESCHIEDENIS

Toegang tot grond – toegang tot voedsel: huishoudens en alternatieve voedselnetwerken in de laatmiddeleeuwse stad

(Antwerpen, 15de-16de eeuw)

Cécile Bruyet (Universiteit Antwerpen)

Waar kwam het voedsel vandaan dat op tafels van stedelijke huishoudens terechtkwam? Historici hebben al heel wat onderzoek gedaan naar de voedselbevoorrading van premoderne steden. De ‘feeding the city’ literatuur heeft echter vooral aandacht besteed aan het macro-perspectief, en veel minder aan de verschillen tussen en de agency van individuele huishoudens. Niet iedereen at hetzelfde, maar hoe structureel waren die ongelijkheden, en vertaalden verschillen in dieet zich ook in verschillen inzake voedselbevoorrading? Er zijn twee redenen voor onze beperkte kennis van het onderwerp: allereerst is het uitgangspunt dat stedelijke huishoudens voor hun toegang tot voedsel louter afhankelijk waren van de markt; daarnaast werd slechts zeer recent meer aandacht besteed aan de ‘morele’ aspecten van de voedsleconomie, waarbij niet alle marktrelaties per definitie commerciële relaties zijn. In deze presentatie staan de ‘alternatieve’ voedselnetwerken centraal – voedselnetwerken die voortkwamen uit de toegang tot land. Hoe gebruikten huishoudens in laatmiddeleeuws Antwerpen hun toegang tot land voor de eigen voedselbevoorrading? Welke morele connotaties waren daaraan verbonden? En wat was de impact van dergelijke land gebaseerde vormen van toegang tot voedsel op de voedselongelijkheid in de stad?

De focus in de presentatie ligt op Antwerpen, in een periode van uitzonderlijke groei, waarbij de stad van een middelgroot handelscentrum uitgroeide tot de commerciële gateway van Noordwest-Europa (1430s-1520s). Minstens drie verschillend vormen van toegang tot voedsel via land zijn te onderscheiden: stadslandbouw allereerst: het direct verbouwen van voedsel in of nabij de stad; pachten van hoeves en gronden op het platteland die in natura werden betaald; en tot slot: lijf- of erfrenten in natura. Wie had toegang tot elk van deze circuits, en welke bijdrage leverden ze tot de bevoorrading van het huishouden? Diende die aanvoer van voedsel louter tot bevoorrading van het eigen huishouden, of konden ook commerciële motieven (het doorverkopen) een rol spelen, en zo ja, voor wie?

De uitzonderlijke reeks Schepenregisters in het Antwerpse stadsarchief, laten te deze drie alternatieve, grond gebaseerde circuits van voedselbevoorrading in detail te reconstrueren. We tonen daarbij aan dat de toegang tot voedsel via land in de vijftiende eeuw nog vrij ‘open’ was, waarbij met name de middengroepen van ambachtslieden en kleine handelaars gretig gebruik maakten van graanrenten om de eigen voedselbevoorrading veilig te stellen. In de zestiende eeuw viel dit circuit grotendeels weg, en bleven enkel de pachthoeves over als alternatieve toegang tot voedsel, zij het voor een veel beperkter publiek. De voedselongelijkheid werd dus geleidelijk groter.

Religieuze “grenzen” in stedelijke context: de theosebeis van Aphrodisias door de lens van urban religion in de late oudheid

Justine De Rouck (UGent)

De term ‘godvrezenden’ duidt op niet-joden die een interesse toonden in het jodendom zonder zich formeel te willen bekeren. Het begrip is ontleend aan de Handelingen van de Apostelen, waar Paulus dergelijke personen in synagogen aantreft en ze zijn monotheïstische boodschap algauw omarmen. Daarom werden godvrezenden lange tijd beschouwd als heidenen die de verspreiding van het christendom faciliteerden. Hun aanwezigheid als theosebeis in twee vijfde-eeuwse joodse donorinscripties uit Aphrodisias (Klein-Azië) nodigt echter uit tot een herziening van de grenzen waarlangs deze categorie werd gebaseerd. Tegenover de veelvoorkomende veronderstelling dat niet-joden toenadering tot de joodse gemeenschap zochten omdat ze een theologische (of filosofische) interesse in het judaïsme hadden, stel ik dat het onwaarschijnlijk is dat enkel aspecten van het jodendom zelf niet-joden zou hebben aangetrokken. Hoe concreet de relatie tussen een godvrezende en de joodse gemeenschap tot stand kwam, is weinig bevraagd.

Om die reden gaat deze lezing in op de sociale dimensie achter de theosebeis van Aphrodisias. Door de methodologische lens van urban religion en social network thinking komen we meer te weten over de grenzen van religieuze identiteiten in de laatantieke stad, waarin joden, heidenen en christenen ruimtelijke en socio-economische contexten deelden. Het onderzoek onthult daarbij de lakse grenzen van de godvrezende categorie zelf, die evengoed christenen konden geweest zijn, en demonstreert zo dat de relatie tussen christenen en godvrezenden een her-evaluatie verdient. Eerder dan als vaste religieuze categorie of slechts tussenschakel in christianiseringsnarratief, moeten de theosebeis van Klein-Azië gezien worden als deel van een breder fenomeen van religieuze uitwisseling en fluiditeit gegrond in het stedelijke leven en diens sociale dynamieken.

Bio

Sinds oktober ben ik begonnen als doctoraatstudent op het ERC-project New Politics. Political Thought in the First Millennium onder leiding van Peter Van Nuffelen (UGent). Ik doe dit doctoraat over gnostische en Manichaeïstische tradities. Het project moet in de komende maanden zeker nog vorm krijgen, maar het idee is dat ik zal werken over de goddelijke dubbel en/of hemelse tegenhanger-figuren (zoals Mani's syzygos) en de mediërende rol die zij aannemen tussen het goddelijke en wereldse, vooral in apocalyptische situaties. Ik ben mijn studies begonnen aan de UGent. Deze lezing is eigenlijk mijn masterthesis, afgerond in 2024, dat ging over de epigrafische bronnen voor de 'godvrezenden' in Klein-Azië. In 2025 heb ik een verkorte bachelor theologie en religiewetenschappen afgerond (KU Leuven) en daar heb ik gewerkt over apocalyptische demonische figuren in het Jodendom van de Tweede Tempelperiode.

Priesters en folklore: de christelijke moraal in 't Daghet in den Oosten

Michael Gijbels

Deze presentatie werpt nieuw licht op de relatie tussen katholieke priesters en volkskunde in Belgisch Limburg in de negentiende en vroege twintigste eeuw. Limburgse priesters stonden vaak afwijzend tegenover volkskunde, volksverhalen en academisch onderzoek naar deze onderwerpen, omdat ze in hun mening weinig meer waren dan de neveneffecten van volksbijgeloof. Toch biedt één tijdschrift, gesticht en geschreven door priesters, met een looptijd van 1885 tot 1914, een heel ander beeld. 't Daghet in den Oosten wijdde veel artikelen aan volkskunde. Een aantal auteurs reisde zelfs door Limburg om mondelinge volksverhalen op schrift te stellen. Onderzoek toont aan dat deze klerikale interesse voor het opschrijven en bespreken van lokale volksverhalen niet louter ingegeven was door een fascinatie voor de verhalen zelf. In een periode van politieke onrust en cultuuroorlog, aangepoet door de katholieke en liberale partijen, werd ook volkskunde ammunisie. Wanneer liberale tijdschriften zoals Volkskunde de kerk ervan betichtten folkloristische tradities te gebruiken om gelovigen te beïnvloeden, vochten priesters terug. Zij creëerden hun eigen volkskundige tijdschriften met een dubbel doel: de bestendiging van een nationaal-Vlaamse, Nederlandstalige identiteit en de verdediging van het lokale katholicisme. Middels methoden gebruikt door conservatieve folkloristen overal in negentiende-eeuws Europa – zoals het oplijsten van 'survivals' van gewoonten en gebruiken – beweerden de katholieke priesters in 't Daghet dat de Vlaamse identiteit eeuwenoud was, onveranderlijk en puur, en dat ze een compositie was van germaanse en christelijke elementen die waren versmolten tijdens de kerstening van de regio. Het bewijs voor die 'ware' Vlaamse identiteit was volgens hen te vinden in volksverhalen. Tegelijkertijd beschreven ze deze volksverhalen als gedevalueerde hertellingen van bijbelse episoden en, bijgevolg, als doordrenkt van een diep-christelijke moraal. Daarom besteedden de priesters van 't Daghet zoveel aandacht aan Limburgse volksverhalen: ze waren een instrument om de christelijke moraal nieuw leven in te blazen.

Bio:

Michael Gijbels studeerde in 2025 af als master in de geschiedenis aan de KU Leuven, na eerder een bacheloropleiding als leerkracht Engels-geschiedenis voltooid te hebben in 2022. In Leuven beëindigde hij zijn masterjaar met een scriptie over de rol van de priester in de sagen en het sagenonderzoek van Belgisch Limburg, en sindsdien is hij aan de slag gebleven met folkloristische en volkskundige thema's. Hij is bijvoorbeeld actief als vrijwilliger bij het brievenproject Guido Gezelle, waar hij de correspondentie tussen de West-Vlaamse grootmeester en zijn Limburgse collega's van het taal- en volkskundige tijdschrift 't Daghet in den Oosten onderzoekt.

Politieke verdeeldheid in de redevoeringen van Cato en de Aeneis

Tybo Vercamer

Deze paper onderzoekt het Romeinse politieke denken over interne verdeeldheid tussen de Midden-Republiek en het vroege Principaat. Hierbij staat de vraag centraal hoe Romeinse auteurs ‘interne verdeeldheid’ trachtten te verklaren, en in welke mate deze modellen verandering vertonen doorheen de onderzochte periode, waardoor een diachronisch perspectief tracht geconstrueerd te worden. Interne verdeeldheid wordt daarbij opgevat als een analytisch kader dat meerdere, meer institutionele vormen van politieke verdeeldheid omvat, in plaats van uitsluitend gewelddadige crises of burgeroorlogen. Het theoretisch vertrekpunt is dan ook dat van politiek denken – een bredere reflectie over maatschappelijke vraagstukken – eerder dan dat van de meer systematische politieke filosofie.

Drie onderzoeksvragen structureren de analyse: (1) welke verklaringsmechanismen voor interne verdeeldheid kunnen worden geïdentificeerd in Romeinse teksten; (2) hoe ontwikkelen deze mechanismen zich op de assen verantwoordelijkheid, handelingsvrijheid en de perceptie van verdeeldheid als normaal of abnormaal verschijnsel; en (3) in welke mate de periode van de Late Republiek eerder moet worden begrepen als een breukmoment in de Romeinse geschiedenis, of als een periode van continuïteit.

Het onderzoek steunt op twee contrasterende casussen: de redevoeringen van Cato de Oudere en Vergilius’ Aeneïs. Dit eerste corpus benader ik via een discoursanalyse om patronen van morele polarisatie en schuldtoewijzing te identificeren. In de Aeneïs wordt door narratologische analyse nagegaan hoe intern conflict functioneert binnen de logica van het epos. De resultaten wijzen niet op één doorlopend denkkader, maar op een duidelijke verschuiving. Bij Cato wordt interne verdeeldheid primair verklaard als gevolg van moreel tekortschieten en vrijwillige immoraliteit onder de conceptuele tegenstelling van luxuria en frugaliteit. Bij Vergilius is conflict eerder een tragische, irrationele kracht (furor) die menselijke controle overstijgt.

Deze bevindingen suggereren een mogelijke intellectuele transformatie rond de eerste eeuw v.C., waarin vertrouwen in moreel herstel plaatsmaakt voor een ambigu wereldbeeld waarin intern conflict minder beheersbaar lijkt.

Bio

Tybo Vercamer behaalde in 2025 zijn masterdiploma in geschiedenis aan de Universiteit van Gent, met een specialisatie in oude geschiedenis. Zijn onderzoeksinteresses bestaan uit een reeks sociaal-politieke thema’s, van levensloop- en onderwijsgeschiedenis tot bredere vragen over politieke theorie en burgerlijke conflicten. Momenteel volgt hij het programma Internationale Betrekkingen en Diplomatie aan de Universiteit van Antwerpen, waar hij zijn analytische vaardigheden wil verbreden door zich te verdiepen in een nieuw disciplinair perspectief.

KLASSIEKE STUDIES

Schrijven met vele stemmen: ‘Personae’ en pedagogiek in de *Draco Normannicus*

Emile De Dobbelaer (UGent)

De *Draco Normannicus* is een Latijns epos geschreven in de 12e eeuw door Etienne van Rouen, een docent in het klooster van Bec. Het werk behandelt in drie boeken de volledige geschiedenis van de Anglo-Normandische dynastie, waarvan de contemporaine hertog van Normandië en koning van Engeland, Hendrik II Plantagenet, als culminatie wordt voorgesteld. Het werk kreeg vooral aandacht omwille van het tweede boek dat afsluit met een fictieve briefwisseling tussen Hendrik II, de legendarische koning Arthur, die na zijn dood gekroond blijkt te zijn tot onsterfelijke koning van de Antipoden en een zekere Roeland uit Bretagne, een vazal van Arthur die diens hulp inroept tegen de agressie van Hendrik II.

In de secundaire literatuur worden het epos en het Latijn van Etienne van Rouen vaak zeer negatief beoordeeld, maar een nauwkeurige analyse van het lexicon, de syntaxis, de versbouw en de retorische middelen, die de personages in de brieven inzetten, wijst uit dat elk personage een volledig eigen manier van schrijven heeft, die sterk verschilt van de schrijfstijl van de andere personages. Deze analyse toont met andere woorden aan dat Etienne in deze fragmenten ‘sub assumpta persona’ schrijft: hij past zijn eigen stem aan de stem van de fictieve personages aan.

Dit heeft belangrijke gevolgen. Aangezien de auteur Etienne van Rouen werkzaam was als docent in het klooster van Bec, kan de *Draco Normannicus* niet losgekoppeld worden van die onderwijskundige context. Zo kan het epos ons een inzicht verstrekken in de aard van het onderwijs dat in Bec verschaft werd.

Religieuze “grenzen” in stedelijke context: de *theosebeis* van Aphrodisias door de lens van *urban religion* in de late oudheid

Justine De Rouck (UGent)

De term ‘godvrezenden’ duidt op niet-joden die een interesse toonden in het jodendom zonder zich formeel te willen bekeren. Het begrip is ontleend aan de Handelingen van de Apostelen, waar Paulus dergelijke personen in synagogen aantreft en ze zijn monotheïstische boodschap algauw omarmen. Daarom werden godvrezenden lange tijd beschouwd als heidenen die de verspreiding van het christendom faciliteerden. Hun aanwezigheid als *theosebeis* in twee vijfde-eeuwse joodse donorinscripties uit Aphrodisias (Klein-Azië) nodigt echter uit tot een herziening van de grenzen waarlangs deze categorie werd gebaseerd. Tegenover de veelvoorkomende veronderstelling dat niet-joden toenadering tot de joodse gemeenschap zochten omdat ze een theologische (of filosofische) interesse in het judaïsme hadden, stel ik dat het onwaarschijnlijk is dat enkel aspecten van het jodendom zélf niet-joden zou hebben aangetrokken. Hoe concreet de relatie tussen een godvrezende en de joodse gemeenschap tot stand kwam, is weinig bevraagd.

Om die reden gaat deze lezing in op de sociale dimensie achter de *theosebeis* van Aphrodisias. Door de methodologische lens van *urban religion* en *social network thinking* komen we meer te weten over de grenzen van religieuze identiteiten in de laatantieke stad, waarin joden, heidenen en christenen ruimtelijke en socio-economische contexten deelden. Het onderzoek onthult daarbij de lakse grenzen van de godvrezende categorie zelf, die evengoed christenen konden geweest zijn, en demonstreert zo dat de relatie tussen christenen en godvrezenden een her-evaluatie verdient. Eerder dan als vaste religieuze categorie of slechts tussenschakel in christianiseringsnarratief, moeten de *theosebeis* van Klein-Azië gezien worden als deel van een breder fenomeen van religieuze uitwisseling en fluiditeit gegrond in het stedelijke leven en diens sociale dynamieken.

Bio

Sinds oktober ben ik begonnen als doctoraatstudent op het ERC-project *New Politics. Political Thought in the First Millennium* onder leiding van Peter Van Nuffelen (UGent). Ik doe dit doctoraat over gnostische en Manichaeïstische tradities. Het project moet in de komende maanden zeker nog vorm krijgen, maar het idee is dat ik zal werken over de goddelijke dubbelen of hemelse tegenhanger-figuren (zoals Mani's syzygos) en de mediërende rol die zij aannemen tussen het goddelijke en wereldse, vooral in apocalyptische situaties.

Ik ben mijn studies begonnen aan de UGent. Deze lezing is eigenlijk mijn masterthesis, afgerond in 2024, dat ging over de epigrafische bronnen voor de 'godvrezenden' in Klein-Azië. In 2025 heb ik een verkorte bachelor theologie en religiewetenschappen afgerond (KU Leuven) en daar heb ik gewerkt over apocalyptische demonische figuren in het Jodendom van de Tweede Tempelperiode.

Ὡ φίλοι Μοῦσαι! Germain de Brie (c. 1490-1538) als student Grieks Isabelle Maes (KU Leuven)

De heropleving van Griekse studies in de renaissance en de daarmee samengaan­de productie van klassiek (Latijn-Grieks) tweetalige werken vormen in recente jaren steeds meer en meer een onderwerp van onderzoek. Casestudies gericht op specifieke auteurs helpen ons inzicht te vergroten over de verschillende vormen en functies Grieks kan aannemen in een oeuvre. Deze presentatie focust op de Franse humanist Germain de Brie (c. 1490-1538). De Brie stond in zijn tijd bekend als begenadigd dichter alsook vertaler van de Griekse kerkvader Johannes Chrysostomus. Naast zijn functie als secretaris aan het Franse hof maakte hij deel uit van een breder humanistisch netwerk, met wie hij, zoals de gewoonte was, naar buiten toe vooral communiceerde in de vorm van brieven en epigrammen. Vooral in zijn brieven komt De Brie naar voren als gepassioneerd pleitbezorger van de Griekse taal. Een groot deel van zijn correspondentie in het Latijn is dan ook doorspekt met code-switches naar het Grieks, twee van zijn brieven zijn zelfs grotendeels geschreven in de taal. Dit staat in contrast met De Brie's epigrammatisch werk, waar Griekse code-switches significant minder aanwezig zijn, maar dat vijf composities bevat die volledig in het Grieks zijn samengesteld.

Deze presentatie werpt een blik op De Brie's gebruik van Grieks in zijn brieven en epigrammen. Na zijn traject als student Grieks uit te stippelen, worden De Brie's gewoonten op dit vlak vergeleken met die van zijn tijdgenoten. De focus ligt op zijn correspondentie met Guillaume Budé (1468-1540) en Erasmus van Rotterdam (1469-1536), twee van de meest vooraanstaande hellenisten van zijn tijd. Wat en wie lokken het gebruik van Grieks uit en, omgekeerd, wat kan ertoe leiden Grieks te vermijden? Hoe intentioneel of strategisch gebeurt dit? Echoot hij enkel andermans Grieks, of toont hij een meer actieve kennis? In deze presentatie betogen we dat De Brie's Grieks vooral is afgestemd op zijn doelpubliek en een belangrijke rol speelt in het construeren en overbrengen van zijn boodschap, dit in lijn met genreconventies.